
Serinelă Pintilie, Clăudiu-Lucian Topor,
Istoricii români și lumea germană în a doua jumătate a secolului XIX.
Indice general de Alexandrina Ionită, Iași, „Demiurg,” 2008, 236 p.

Nu este pentru prima dată, când se abordează în istoriografia românească de astăzi diferite etape și momente din evoluția relațiilor culturale romano-germane. Până la un moment al demonstrației științifice, cercetarea de acum, datorată Serinelei Pintilie și lui Clăudiu-Lucian Topor, acordă câștig de cauză afirmației lui Ion Budai-Deleanu, exprimată în anul 1818, în *Lexiconul românesc-nemțesc*, unde *Aufklärer*-ul atrăgea atenția asupra apropierea și interesului românilor față de cultura și istoria poporului german¹, la care am putea adăuga interesul cultural efectiv pentru „mundus alemanicus”, surprins câțiva ani mai târziu, în paginile unor periodice brașovene², întemeiate – se știe - de George Barițiu. De data aceasta, după cum rezultă din cartea recent parcursă, suntem în fața unei investigații pe cât de moderne, pe atât de necesare, axată - inspirat și inteligent - pe binomul *istoricii români – lumea germană*, raportat la a doua jumătate a secolului al XIX-lea. De altfel, de un real folos în perceperea discursului istoric diseminat de autori în paginile cărții este cuprinzătoarea *Introducere* (pp. 7-16), care nu poate fi înțeleasă și valorizată din perspectivă istoriografică, fără secvența de *Concluzii* (pp. 175-178), numită în corpul narațiunii *Încheiere*. Însă, se cuvine să subliniem importanța fondurilor documentare, la care au apelat autorii: *Arhivele Naționale Istorice Centrale – București (Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice; Fond Nicolae Iorga, Fond Hurmuzaki)* și, desigur, *Arhivele Naționale – Filiala Iași (Fond Universitatea „Al. I. Cuza” – „Rectorat”; Fond „Petru Poni”)*. Din astfel de fonduri, autorii publică, într-o selecție, doar opt piese documentare.

Lectura volumului nu poate să nu aibă în vedere, pentru a înțelege subtextul actualelor investigații, următoarea afirmație a autorilor din paginile introductive: “Cercetarea noastră reflectă evoluția istoriografiei românești din a doua jumătate a secolului XIX, sub raportul influențelor școlii germane de istorie. Problema fost abordată în *subsidiar* de către exegeții fenomenului istoriografic românesc. Atenția lor a fost acaparată de viziunea de ansamblu sau de tendința de a sintetiza și subsuma întregul subiect problematicii culturale *sui generis*, după cum au existat și situații în care chestiuni distincte au fost <sustrate> acestui cadru generos și analizate în detaliu, fără a mai beneficia ulterior de prezentări exhaustive. Tocmai de aceea ne-am propus să surprindem modul în care școala germană (mediul academic și universitar) a oferit sugestii pertinente istoricilor români, timp de mai bine o jumătate de secol”. (p. 8)

1 Ion Budai-Deleanu, *Scrieri lingvistice*. Text stabilit și glosar de Mirela Teodorescu. Introducere și note de Ion Gheție, București, Edit. Șt., 1970, p. 169.

2 George Em. Marica, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. Bibliografie analitică, cu un studiu monografic, București, Edit. pt. Lit., 1969, passim.

După opinia noastră, lectura volumului de acum trebuie să pornească de la această precizare, indiferent care din cele 9 capitole – destul de echilibrate în privința consistenței discursului istoric - le-am discuta, începând cu I. *Mihail Kogălniceanu și mediul istoriografic german* (pp. 17-34), II. *Junimea și influența germană în cercetarea istorică din România* (pp. 35-55), III. *Etnopsihologia și discursul istoric: teoretizări germane și inițiative românești* (pp.57-73), continuând cu IV. *A. D. Xenopol și istoricii germani* (pp. 75-92), V. *Cercetări în arhivele central-europene și colecția de documente „Hurmuzaki”* (pp. 93-110), VI. *Școala critică sub impactul istoriografiei germane: I. Bogdan, D. Onciul și N. Iorga* (pp. 111-130) și încheind cu VII. *Istoricii transilvăneni în spațiul german* (pp. 131-147), VIII. *Influențe germane în didactica istoriei românilor* (pp. 147-162), IX. *Considerații teoretico-metodologice* (pp. 163-174).

Parcursul paginilor introductive ale lucrării este de natură să faciliteze cititorului contactul nu numai cu concepția ori metoda folosite de Serinela Pintilie și Clăudiu-Lucian Topor, ci și cu o serie de probleme, care au conferit un profil aparte discursului istoric propus de cercetători. Reținem, dintre acestea: particularitățile istoriografiei românești în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, care a înregistrat instrumentalizarea domeniului, mulți dintre istoricii perioadei ajungând fondatori de școală (așa-zisi *Begründer-i*); complexitatea nebănuită a raporturilor istoricilor transilvăneni cu universul german, dacă avem în vedere și varietatea etnică a spațiului; efortul permanent al autorilor de-a stabili elementele definitorii ale celor două spații culturale, care au influențat maturizarea istoricilor de mai târziu, de unde și o justificată analiză comparatistă a textelor fundamentale ale istoricilor germani și români, între care se insistă asupra lui Leopold von Ranke, Georg G. Gervinus, Karl Lamprecht, Mihail Kogălniceanu, A. D. Xenopol și Nicolae Iorga; scanarea perioadei studiilor universitare ale istoricilor români, înainte de analiza și interpretarea lucrărilor efective, prin valorificarea unei generoase documentații din fondurile arhivistice ale Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice; identificarea unor principii și teorii adoptate de studioșii români în epoca formării în medii universitare germane, regăsite în majoritatea cazurilor în texte istorice reprezentative din a doua jumătate a secolului al XIX-lea; dialogul științific între lumea istorică din Regatul României Libere și Germania, ilustrat între alții de A. D. Xenopol, N. Iorga – la care s-ar putea adăuga și Nicolae Densușianu (prin colaborările la *Jahresberichte der Geschichtswissenschaft*)³ – și îndeosebi Karl Lamprecht, ceea ce a condus la o adevărată emulație sub raport istoriografic; virtuțile explorărilor comparative în abordarea dialogului dintre istoricii români și lumea germană, având în vedere nu numai pregnanța dezvoltare culturală ori efortul de afirmare identitară la români, ci și particularitățile

3 Cf. Daniel Iancu, *Discursul istoric a lui Nicolae Densușianu reflectat în paginile revistei berlineze „Jahresberichte der Geschichtswissenschaft”, ms.*

mișcării de unificare națională la germani în perioada wilhelmiană; modelul cultural german rămas în permanență în atenția intelectualilor români, facilitat și de urcarea lui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen pe tronul României dar și de alianțele politice de după anul 1883 (funcționarea Triplei Alianțe); colaborările frecvente în sfera economică între români și germani, înlesnită de Regele Carol I care a reușit să mențină un echilibru între interesele României și obiectivele politice externe ale Germaniei, au facilitat consecințele imediate și îndepărtate ale „modelului german” în evoluția către modernitate a societății românești, inclusiv în ceea ce privește maturizarea discursului istoric etc.

La îndemâna notațiilor de mai sus, discutăm unul din segmentele interesante, sub raport interpretativ, din cartea *Istoricii români și lumea germană în a doua jumătate a secolului XIX*, și anume capitolul VII. *Istorici transilvăneni în spațiul german* (pp. 131-147). Afirmăția Serinelei Pintilie și-a lui Claudiu-Lucian Topor vis-à-vis de statutul aparte al Transilvaniei, marcat de modelul spiritului al Europei apusene, ne permite lectura în cheie corectă și generoasă a conținutului dezbaterii istoriografice propuse. O enumerare a problemelor dezbătute, aici și acum, este de natură să ne demonstreze o vastă plajă documentară și o corectă formulă interpretativă, peste care nu se va putea trece la o eventuală reluare a temei, chiar dacă unele completări documentare s-ar ivi, fără doar și poate. Interesul studioșilor transilvăneni pentru instituții universitare din spațiul lingvistic german, de pildă Berlin, Jena, Leipzig, Tübingen ș. a., mulți dintre ei fiind susținuți financiar de instituții ori asociații culturale din Transilvania (Romanțai, Gojdu, Șuluțiu, Bunea ș. a.), fără să lipsească ajutorul din partea Regatului României Libere; pasiunea constantă a istoricilor ardeleni dovedită, chiar în contact cu rigoarea spiritului universitar și a culturii germane, pentru istoria regională, în subtextul căreia este identificabil efortul pentru specificul național, în cautarea identității raportată – de cele mai multe ori - „à l’image de l’autre”; scrisul istoric al unor intelectuali precum Simion Bărnuțiu, George Barițiu, August Treboniu Laurian, Alexandru Papiu Ilarian, Iosif Hodoș ș. a., pe firul unei indiscutabile „historia militans”, care a contribuit la afirmarea idealului național, în spiritul dezideratelor rostite la Adunarea Națională de la Blaj (3/15 mai 1848), pregătind societatea pentru „Unirea de la Alba Iulia” (1 Decembrie 1918); prezența constantă în scrierile erudiților ardeleni din această perioadă, inclusiv a istoricilor care au avut un contact - direct ori indirect - cu „modelul german”, în spiritul binomului *trecut – prezent*, chiar dacă majoritatea nu avea o pregătire specială în domeniul patronat de Zeița Clio; mulți dintre cărturarii români din a doua jumătate a veacului cercetat au onorat calitatea de *istorici participanți* la evenimente (*Teilnehmer*), după cum reiese din tomurile de profil alcătuite ori din colecțiile de documente strânse; admirabilul dialog între năzuințele istoriografice ale românilor ardeleni și complexitatea „lumii germane”, la cumpăna veacurilor XIX-XX, ilustrat de scrisul competent și verbul

înariptat al preotului și istoricului Ioan Lupaș, influențat de instanțe istoriografice precum Henrik Marczali, Leopold von Ranke, Eduard Gans ș. a.; rosul publicației de la Iași, „Convorbiri literare” în anumite medii intelectuale transilvănene în amplul proces al renașterii spirituale, inclusiv în răspândirea unor concepții și metode pentru cercetarea istoriei, revista din Capitala Moldovei tipărind nu o dată informații și diverse notițe despre producția de carte ardeleană⁴; amploarea investigațiilor istorice din Transilvania conferită de contribuția intelectualilor sași, care au militat - prin modul în care au scris și prin temele abordate - pentru recunoașterea statului politic al conașionalilor, și din acest punct de vedere se impune atenției lectorilor discursul istoric admirabil ilustrat de Friedrich Schuler von Libloy, Georg Daniel Teutsch, Friedrich Teutsch, ultimul abordând istoria și din perspectiva etnopsihologiei ș. a. sunt doar câteva din chestiunile cu care se confruntă cititorul acestui capitol. Firește, substanța capitolului poate fi completată, pornind chiar de la problematica esențială dezbătută de autori, cu alte și alte aspecte care ar da un plus de culoare discursului diseminat în secvența *Istorici transilvăneni în spațiul german*. Un singur exemplu, din mai multe posibile, ar fi raporturile dintre eruditul bibliofil, colecționar și filolog Timotei Cipariu din Blaj și reputatul istoric al Romei antice, Theodor Mommsen, vis-à-vis de tăblițele cerate, pentru care eminentul cercetător german a vizitat „Mica Romă” și, desigur, pe fostul Director al Gimnaziului din Blaj⁵.

O lectură cu creionul în mână asupra lucrării Serinelei Pintilie și-a lui Claudiu-Lucian Topor nu poate omite paginile finale, care trasează câteva *Concluzii*, pe care le-am fi dorit mai ample, după care urmează binevenitul *Zusammenfassung* (pp. 179-186), secvența cu o impresionantă dar perfectibilă *Bibliografie* (pp. 187-203), judicios structurată în I. *Izvoare (Izvoare inedite; Izvoare editate; Presă)*, II. *Lucrări de referință*, III. *Scrieri de epocă. Metoda și teoria istoriei*, IV. *Lucrări generale*, V. *Lucrări speciale*. Intemeiatul apel al autorilor la izvoare, pe urmele sfatului lui N. Iorga, este dovedit, între altele, de paginile cu *Anexe* (pp. 205-222), pentru ca partea de *Indice general* (pp. 223-236), datorat Alexandrinei Ioniță, să contribuie la consultarea eficientă și rapidă a rezultatelor cercetării.

Parcurgerea cu atenție și, mai ales, cu înțelegere a lucrării Serinelei Pintilie și-a lui Claudiu-Lucian Topor, *Istoricii români și lumea germană în a doua jumătate a*

4 Cf. Biblioteca Centrală Universitară – București, *Convorbiri literare*. Bibliografie, București, Edit. Șt. și Enc., 1975; Pompiliu Marcea, „*Convorbiri literare*” și *spiritul critic*, București, „Europa Nova”, 1995.

5 Timotei Cipariu, în *Analele Gimnaziului din Blaj* pe 1855, 1857, 1858; idem, în *Arhivă pentru filologie și istorie*, 1867, II-VIII (*Table cerate*); *Inscriptiile Daciei romane*, I, *Introducere istorică și epigrafică. Diplomele militare. Tablițele cerate, Adunate, însoțite de comentarii și indice*. Traduse în românește de Ioan I. Russu. Prefață de Acad. Prof. Ștefan Pascu, București, Edit. Acad., 1975.

secolului XIX, este benefică nu numai din perspectiva cititorilor avizați dar și pentru iubitorii istoriei culturii în spațiul românesc. Pe firul dialogului neconținut între erudiți români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care s-au ocupat și de istorie, în cuprinsul Regatului României Libere ori în Transilvania, așezarea cu bună știință a unor învățați precum Mihail Kogălniceanu, A. D. Xenopol, Vasile Pârvan, Ioan Lupaș ș. a. în tovărășia de idei a unui Karl Lambrecht, G. G. Gervinus, Leopold von Ranke ș. a., mărturisește, acum, în plin proces de globalizare, valențele spirituale europene ale scrisului istoric românesc, pe drumul împlinirii naționale.

Iacob Mârza

